

Б. О. Барановський, Н. О. Волошина

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

АНАЛІЗ РАРИТЕТНОГО ФОНДУ ФЛОРИ СУДИННИХ РОСЛИН ДНІПРОВСЬКО-ОРІЛЬСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Наведено аналіз видів раритетної флори (які занесені до Червоної книги України, Світового, Європейського Червоних списків судинних рослин та до Червоної книги Дніпропетровської області). Список складений на основі власних досліджень, гербарних матеріалів та літературних джерел.

Ключові слова: раритетна флора, природний заповідник, Червона книга, Червоні списки.

Проведен анализ видов раритетной флоры (которые занесены в Красную книгу Украины, Всемирный, Европейский Красные списки сосудистых растений и в Красную книгу Днепропетровской области). Список составлен на основе собственных исследований, гербарных материалов и литературных источников.

Ключевые слова: раритетная флора, природный заповедник, Красная книга, Красные списки.

The analysis of kinds of rare flora (which are listed in the Red data book of Ukraine, World, European Red list for vascular plants and in the Red book of the Dnepropetrovsk region). The list was compiled on the basis of their own research, herbarium materials and literature sources.

Key words: rare flora, nature reserve, the Red books, the Red lists.

Флора і рослинність району дослідження (Лівобережжя долини Дніпра вище м. Дніпропетровськ) вивчається з кінця ХХ сторіччя [5; 7; 8; 10; 11]. Флора заповідника вивчалась з моменту створення заказника [1; 14], який у недовзі був перетворений на Природний заповідник Дніпровсько-Орільський і до теперішнього часу [2; 3; 4; 12; 15]. Заповідник створювався в основному з метою збереження водно-болотних екосистем. Долинний комплекс Дніпра на території заповідника – це трансформована гідробудівництвом дніпровська заплава із системою проток, озер, боліт, та піщаної тераси. Серед рослинності переважають лучно-болотні та водні формації, діброви, ліси з осокара, тополі білої, та верби білої, піщаний степ і трансформовані штучні бори. Флора заповідника нараховує понад 800 видів, з яких 106 видів є раритетними (табл.).

Матеріали та методи досліджень. Флористичні дослідження проводились з використанням загальноботанічних методів збору, гербаризації, фотографування та визначення видів [6; 13]. При вивченні флори водойм користувалися спеціальними гідроботанічними методами [9]. Назви рослин наведені згідно загальноприйнятому в Україні зведенню [20]. Гербарні зразки здані до Гербарію інституту ботаніки НАН України та Гербарію Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Результати досліджень та їх обговорення. На основі багаторічних власних досліджень, та аналізу гербарних і літературних матеріалів на території та акваторіях Дніпровсько-Орільського природного заповідника за час його існування виявлено 106 видів рідкісних судинних рослин, що належать до 44 родин.

Найчисельнішими родинами є Caryophyllaceae, Superaceae, Nyacinthaceae, Asteraceae, Poaceae, Ranunculaceae.

За біоекологічною характеристикою у складі раритетної флори заповідника переважають серед трофоморф: мезотрофи – 50,9 %, а також мегатрофи – 21,7 %

Біологічна характеристика раритетної флори заповідника

№	Назва виду		Ценоморфи	Тропоморфи	ТіТроморфи	Статус виду та категорії			
	українська	латинська				Червоний список Дніпро-петровської області	Червона книга України	Європейський Червоний список	Світовий Червоний список
1	2	2				4	5	6	7
1	Відділ Мохоподібні Родина Фонтіналієві Фонтіналіс протипожежний	Відділ Bryophyta Родина Fontinalaceae Fontinalis antipyretica Hedw.	Aq	MgTr	Hd	4			
2	Фонтіналіс гіпновидний	Fontinalis hypnoides Hartm.	Aq	MgTr	Hd	4			
3	Родина Маршанцієві Маршанція поліморфна	Родина Marchantiaceae Marchantia polymorpha L.	PtrPal	Og-MgTr	Hg	3			
4	Родина Річєві Річя плаваюча	Родина Ricciaceae Riccia fluitans L.	Aq	MsTr	Pl	2			
5	Річкокарпус плаваючий	Riccocarpus natans (L.) Corda	Aq	MsTr	P(Hg)	2			
6	Відділ Плауноподібні Родина Плаунові Плаун булавовидний	Відділ Lycopodiophyta Родина Lycopodiaceae Lycopodium clavatum L.	Sil	Ms-OgTr	HgMs	1			
7	Відділ Хвощеподібні Родина Хвощові Хвощ річковий	Відділ Equisetophyta Родина Equisetaceae Equisetum fluviatile L.	Pal	MsTr	Hg	3			
8	Хвощ зимуючий	Equisetum hyemale L.	PtrSil	Og-MsTr	HgMs	3			
9	Відділ Папоротеподібні Родина Безщитникові Безщитник жіночий	Відділ Polypodiophyta Родина Athyriaceae Athyrium filix-femina (L.) Roth	Sil	Og-MsTr	MsHg	2			
10	Пухирник ламкий	Cystopteris fragilis (L.) Bernh.	PtrSil	OgTr	Ms	2			
11	Родина Щитникові Щитник шартрський	Родина Dryopteridaceae Dryopteris carthusiana (Willd.) H.P.Fusch	Sil	MsTr	HgMs	3			
12	Щитник чоловічий	Dryopteris filix-mas (L.) Schott.	Sil	Og-MsTr	Ms	3			
13	Родина Вужачкові Вужачка звичайна	Родина Ophioglossaceae Ophioglossum vulgatum L.	SilPtr	OgTr	HgMs	1			

№	Назва виду		Ценоморфи	Тропоморфи	Тропоморфи	Статус виду та категорії			
	українська	латинська				Червоний список Дніпропетровської області	Червона книга України	Європейський Червоний список	Світовий Червоний список
1	2	2				4	5	6	7
14	Родина Сальвінієві Сальвінія плаваюча	Родина Salviniaceae <i>Salvinia natans</i> (L.) All.	Aq	MsTr	HgPl	2	неоцінений		
15	Родина Теліптерисові Теліптерис болотний	Родина Thelypteridaceae <i>Thelypteris palustris</i> Schott	SilPal	MsTr	Hg	2			
16	Відділ Покригонасінні Клас Однодольні Родина Цибулеві Цибуля савранська	Відділ Magnoliophyta (Angiospermae) Клас Liliopsida (Monocotyledonae) Родина Alliaceae <i>Allium savranicum</i> Besser	Ps	OgTr	MsX	3	вразливий		
17	Родина Ароїдні Аір звичайний	Родина Araceae <i>Asopus calamus</i> L.	AqPal	MsTr	Hel	3			
18	Родина Конвалієві Конвалія звичайна	Родина Convallariaceae <i>Convallaria majalis</i> L.	Sil	MsTr	Ms	3			
19	Кушина пахуча	<i>Polygonatum odoratum</i> (Mill.) Druce	Sil	OgTr	Ms	3			
20	Родина Осокові Осока остюкова	Родина Cyperaceae <i>Carex atherodes</i> Spreng.	SilPr	MsTr	MsHg	2			
21	Осока Буєка	<i>Carex buekii</i> Wimmer	PalPr	MgTr	HgMs	4			
22	Смикавець Мікелі	<i>Cyperus michelianus</i> (L.) Link	PalPs	OgTr	HgMs	4			
23	Ситняг голчастий	<i>Eleocharis acicularis</i> (L.) Roem. et Schult.	PalPr	MsTr	HgMs	3			
24	Ситничок пізній	<i>Juncellus serotinus</i> (Rothb.) Clarke	PalPr	MsTr	Hg	2			
25	Ситовник жовтуватий	<i>Pустеус flavescens</i> (L.) P. Beauv. ex Rechb.	PalPs	MsTr	HgMs	0			
26	Куга чорноплідна	<i>Scirpus melanospermus</i> C. A. Mey.	PrPal	Og-MsTr	MsHg	1			
27	Родина Гаїцигові Белевалія сарматська	Родина Hyacinthaceae <i>Bellevalia sarmatica</i> (Pall. ex Georgi) Woronow	St	MsTr	MsX	3			
28	Гаїцигк білдий	<i>Hyacinthella leucophaea</i> (C. Koch) Schur	PrSt	MsTr	XMs	3			
29	Гадюча цибулька занедбана	<i>Muscari neglectum</i> Guss. Ex Ten.	St	MsTr	XMs	2			

Продовження табл.

№	Назва виду		Ценоморфи	Тропоморфи	Троморфи	Статус виду та категорії			
	українська	латинська				Червоний список Дніпро-петровської області	Червона книга України	Європейський Червоний список	Світовий Червоний список
1	2	2				4	5	6	7
30	Рястка Буше	<i>Ornithogallum bouscheanum</i> (Kunth.) Asch.	PrSil	MsTr		3	неоцінений		
31	Проліска дволиста	<i>Scilla bifolia</i> L.	Sil	MgTr		3			
32	Проліска сибірська	<i>Scilla sibirica</i> Haw.	Sil	MgTr		3			
33	Родина Жабурникові Водяний різак алоєвидний	Родина Hydrocharitaceae <i>Stratiotes aloides</i> L.	Aq	MsTr		3			
34	Родина Півникові Шафран сігчастий	Родина Iridaceae <i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams	PrSt	MgTr	XMs	3	неоцінений		
35	Півники солелюбні	<i>Iris halophila</i> Pall.	HalPr	MsTr		3			
36	Півники карликові	<i>Iris pumila</i> L.	St	MsTr	MsX	3			
37	Півники сибірські	<i>Iris sibirica</i> L.	PalPr	MsTr	HgMs	1	вразливий		
38	Родина Яскові Вольфія безкоренева	Родина Lemnaceae <i>Wolffia arrhiza</i> (L.) Horkel ex Wimmer	Aq	MsTr	Pl	3			
39	Родина Лілійні Зірочки жовті	Родина Liliaceae <i>Gagea lutea</i> (L.) Ker.-Gawl	Sil	MsTr	Ms	3			
40	Тюльпан дібровний	<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz	StSil	MgTr	Ms	3	вразливий		
41	Рябчик малий	<i>Fritillaria meleagroides</i> Patrin ex Schult. et Schult.f.	SilPr	MgTr	Ms	2	вразливий		
42	Родина Мелантові Брандушка різнокольорова	Родина Melanthiaceae <i>Bulbosodium versicolor</i> (Ker. Gawl.) Spreng.	St	MgTr	XMs	2	вразливий		
43	Родина Різухові Каулінія мала	Родина Najadaceae <i>Saulimia minor</i> (All.) Coss. et Germ.	Aq	MsTr	Hd	2			
44	Родина Зозулинцеві Пальчатокорінник м'ясочервоний	Родина Orchidaceae <i>Dactylophiza incarnata</i> (L.) Soó	PrPal	MgTr	HgMs	1	рідкісний		
45	Коручка болотна	<i>Eripractis palustris</i> (L.) Crantz	PalPr	Og-MsTr	MsHg	2	вразливий		

№	Назва виду		Ценоморфн	Тропоморфн	Тропоморфн	Статус виду та категорії			
	українська	латинська				Червоний список Дніпропетровської області	Червона книга України	Європейський Червоний список	Світловий Червоний список
1	2	2				4	5	6	7
46	Зозулинень шоломоносний	<i>Orchis militaris</i> L.	SilPr	MsTr	Ms		вразливий		
47	Зозулинень салеповий	<i>Orchis morio</i> L.	Pr	MgTr	XMs	2	вразливий		
48	Зозулинень болотний	<i>Orchis palustris</i> Jacq.	PrPal	MsTr	MsHg	3	вразливий		
49	Родина Злакові Скритниця колоча	Родина Роасеae <i>Styopsis aculeata</i> (L.) Aiton	HalPr	OgTr	HgMs	4			
50	Пирій видовжений	<i>Elytrigia elongata</i> (Host) Nevski	Sil	MgTr	Ms	3			
51	Леєрсія рисовидна	<i>Leersia oryzoides</i> (L.) Sw.	PalPr	Og-MgTr	HgMs	3			
52	Ковила дніпровська	<i>Stipa botrythetica</i> Klokov ex Prokudin	Ps	OgTr	MsX	2	вразливий		
53	Ковила волохиста	<i>Stipa capillata</i> L.	PtrSt	MsTr	X	3	неоцінений		
54	Ковила Лессінга	<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.	St	MgTr	X	3	неоцінений		
55	Ковила пірчаста	<i>Stipa pennata</i> L.	St	MsTr	X	2	вразливий		
56	Родина Рдесникові Рдесник Фріза	Родина Potamogetonaceae <i>Potamogeton friesii</i> Rupr	Aq	MsTr	Hd	1			
57	Рдесник плаваючий	<i>Potamogeton natans</i> L.	Aq	MsTr	PHd	3			
58	Рдесник волосовидний	<i>Potamogeton trichoides</i> Cham. et Schlecht.	Aq	MsTr	Hd	3			
	Клас Двудольні	Клас Magnoliopsida (Dicotyledonae)							
59	Родина Зонтичні Сієла пряма	Родина Аріасеae (Umbelliferae) <i>Siella erecta</i> (Huds.) M. Pimen.	PalPr	MgTr	MsHg	3			
60	Родина Айстрові Полин понтійський	Родина Asteraceae <i>Artemisia pontica</i> L.	SilSt	MsTr	MsX	4			
61	Айстра бессарабська	<i>Aster bessarabicus</i> Bernh. ex Rchb.	SilSt	MgTr	MsX	3			
62	Волошка східна	<i>Centaurea orientalis</i> L.	St	MsTr	X	3			
63	Осог істівний	<i>Cirsium esculentum</i> (Siev.) C.A. Mey.	HalPr	MgTr	XMs	4			
64	Оман високий	<i>Inula helenium</i> L.	SilPr	MsTr	HgMs	3			

Продовження табл.

№	Назва виду		Ценоморфи	Тропоморфи	Тропоморфи	Статус виду та категорії	Світовий Червоний список
	українська	латинська					
1	2	2				4	6
65	Сосюра гірка	Saussurea amara (L.) DC.	HalPr	AlkTr	HgMs	3	
66	Жовтозілля дніпровське	Senecio borysthenicus (DC.) Andrzej. ex Czern.	Ps	OgTr	XMs	3	R
67	Козельці українські	Tragopogon ucrainicus Artemcz.	StPs	OgTr	MsX	3	R
68	Родина Барбарисові Барбарис звичайний	Родина Berberidaceae Berberis vulgaris L.	Sil	MsTr	XMs	3	
69	Родина Березові Вільха клейка	Родина Betulaceae Alnus glutinosa (L.) Gaertn	PalSil	MsTr	Hg	3	
70	Родина Хрестоцвітні Хрінниця товстолиста	Родина Brassicaceae Lepidium crassifolium Waldst. & Kit	HalPr	AlkTr	Ms	4	
71	Сиренія сиза	Syrtenia cana (Piller et Mitterp.) Neilr.	StPs	OgTr	XMs	3	
72	Родина Вириניים Вириניים болотна	Родина Callitrichaceae Callitriche palustris L.	PalPr	MsTr	Hg	4	
73	Родина Гвоздичні Зозулин цвіт звичайний	Родина Caryophyllaceae Cossyganthe flos-cuculi (L.) Four.	SilPr	MsTr	MsHg	2	
74	Гвоздика розчепирена	Dianthus squarrosus M. Bieb.	Ps	OgTr	XMs	1	
75	Пустельниця дрібнозалозкова	Eremogone micradenia (P. Smirn.) Ikonn.	Sil	MsTr	XMs	3	
76	Моховинка вузлувата	Sagina nodosa (L.) Fenzl	Pal	Og-MsTr	HgMs	2	
77	Зірочник болотний	Stellaria palustris Retz.	PalPr	MsTr	Hg	4	
78	Родина Товстолисті Очиток шестирядний	Родина Crassulaceae Sedum sexangulare L.	PtrPs	Og-MsTr	MsX	2	V
79	Молодило руське	Sempervivum ruthenicum Schnittsp. et C.B.L.ehm.	SilPs	OgTr	X	3	
80	Родина Руслицеві Руслиця мокрична	Родина Elatinaceae Elatine alsinastrum L.	Pal	MsTr	Hd	3	
81	Родина Бобові Заяча конюшина багатоліста	Родина Fabaceae (Leguminosae) Anthyllis macroscephala Wender.	StPr	Og-MsTr	XMs	4	

№	Назва виду		Ценоморф	Трофоморф	Трофоморф	Статус виду та категорії	Світовий Червоний список
	українська	латинська					
1	2	2				4	7
82	Астрагал шерстистоквітковий	<i>Astragalus dasyanthus</i> Pall.	St	MgTr	X	2	6
83	Астрагал ріжковий	<i>Astragalus pubiflorus</i> M. Bieb.	St	MsTr	X	3	I
84	Чина болотна	<i>Lathyrus palustris</i> L.	PalPr	MsTr	MsHg	3	
85	Родина Тирличеві Тирлич звичайник	<i>Gentiana pneumonanthe</i> L.	SilPr	MsTr	HgMs	2	
86	Родина Губоцвіті Буквиця лікарська	<i>Rodina Lamiales</i> <i>Betonica officinalis</i> L.	PrSil	OgTr	Ms	3	
87	Родина Пухирникові Пухирниця звичайна	<i>Rodina Lentibulariaceae</i> <i>Utricularia vulgaris</i> L.	Aq	MsTr	Hu	3	
88	Родина Плакунові Щебрик черговолистий	<i>Rodina Lythraceae</i> <i>Replis alternifolia</i> M.Bieb	PrHal	OgTr	MsHg	4	
89	Родина Бобівникові Плавун щитолістий	<i>Rodina Menyanthaceae</i> <i>Nymphoides peltata</i> (S.G.Gmel.) O. Kuntze	Aq	MsTr	Pl	1	
90	Родина Латагтві Глечики жовті	<i>Rodina Nymphaeaceae</i> <i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith	Aq	MsTr	Pl	3	
91	Латагтя біле	<i>Nymphaea alba</i> L.	Aq	MsTr	Pl	2	
92	Родина Жовтелеві Горицвіт весняний	<i>Rodina Ranunculaceae</i> <i>Adonis vernalis</i> L.	St	MgTr	MsX	2	неоцінений
93	Горицвіт волзький	<i>Adonis wolgensis</i> Steven	St	MgTr	MsX	2	неоцінений
94	Анемона жовтецева	<i>Anemone ranunculoides</i> L.	Sil	MgTr	Ms	3	
95	Водяний жовтець Рюна	<i>Butachium rionii</i> (Lagger) Nyman	Aq	MsTr	Hu	2	
96	Калужниця болотна	<i>Caltha palustris</i> L.	PrPal	MsTr	Hg	3	
97	Ломоніс цілолистий	<i>Clematis integrifolia</i> L.	StPr	MgTr	XMs	3	
98	Дельфіній клиновидний	<i>Delphinium cuneatum</i> Steven ex DC.	SilPr	OgTr	Ms	1	
99	Сон чорніючий	<i>Pulsatilla pratensis</i> (L.) Mill.	SilPr	Og-MsTr	XMs	3	неоцінений

Закінчення табл.

№	Назва виду		Ценоморфи	Трофморфи	Гітроморфи	Статус виду та категорії			
	українська	латинська				Червоний список Дніпро-петровської області	Червона книга України	Європейський Червоний список	Світовий Червоний список
1	2	2				4	5	6	7
100	Жовтець золотистий	<i>Ranunculus auricomus</i> L.	SilPr	MsTr	Ms	2			
101	Жовтець язиколистий	<i>Ranunculus lingua</i> L.	PrPal	MsTr	MsHg	3			
102	Родина Розові Мигдаль степовий	Rosaceae <i>Amygdalus nana</i> L.	St	MgTr	MsX	3			
103	Вовче тіло болотне	<i>Potentilla palustris</i> (L.) Scop.	Pal	MsTr	Hg	1			
104	Родина Ранникові Ліндернія простерта	Scrophulariaceae <i>Lindernia procumbens</i> (Krock.) Borbás	PrPal	MsTr	MsHg	4			
105	Вероніка чебрецелиста	<i>Veronica serpyllifolia</i> L.	SilPr	MgTr	HgMs	3			
106	Родина Воляногоріхові Водяний горіх	Traracaeae <i>Trapa natans</i> , <i>borysthetica</i> V.Vassil.	Aq	MsTr	Pl	2	неоцінений		

Умовні позначки:

Ценоморфи: Aq – Аквант (водяний); Pal – Палюдант (болотяний); Pr – Пратанг (луговий); Sil – Сільванг (лісовий); St – Степанг (степовий); Ps – Псамофіт (зростає на піщаних ґрунтах); Pt – Петрофіл (зростає на кам'янистих оголеннях); Ru – Рудеранг (сорні). Трофоморфи: MgTr – Мегатрофи (багатих ґрунтах); OgTr – Оліготрофи (бідних ґрунтах); MsTr – Мезотрофи (зростає на середньобагатих); Гітроморфи: Ну – Гідатофіт (занурений); Pl – Плейстофіт (плаваючий); Nel – Гелофіт (повітряно-водний); Hg – Гітрофіт (зволожених місцезростань); Ms – Мезофіт (середніх за зволоженням місцезнаходжень); X – Ксерофіт (сухих місцезростань).

та оліготрофи – 14,2 %, меншу кількість складають олігомезотрофи – 8,5 %, олігомегатрофи – 1,9 %, алкотрофи – 1,9 %, мезооліготрофи – 0,9 %. Гідроморфи найбільш представлені мезофітами – 46,2 %, у достатній кількості гігрофітами – 18,9 %, у незначній – гідатофітами – 6,8 %, плейстофіти – 6,7 %, – 2,8 %, гелофітами – 1,9 %. Ксерофіти – складають всього 17,0 %. Переважаючими ценоморфами є пратанти – 27,4 %, інші розподілені біль-менш рівномірно: сільванти – 17,9 %, акванти – 16,0 %, степанти – 16,0 %, палюданти – 12,3 %, псамофіти – 8,7 %. Галофітів менше одного відсотка.

Склад екоморф відображає умови долинного комплексу великої ріки.

Кількість видів заказника, занесених до Червоної книги України – 25, до Світового червоного списку – 2, до Європейського червоного списку – 3.

Значна кількість видів раритетної флори, у порівнянні з іншими долинними комплексами Дніпра в межах Степу [3], свідчить про достатню збереженість цього комплексу, але видове багатство тут необхідно підвищувати за рахунок видів нульової категорії Червоної книги Дніпропетровщини [18], тобто, тих, що раніше зустрічались тут на відповідних біотопах.

Бібліографічні посилання

1. **Барановский Б. А.** Редкие и нуждающиеся в охране виды флоры проектируемого заповедника Приднепровский / Б. А. Барановский // Мониторинговые исследования лесных экосистем степной зоны, их охрана и рациональное использование. – Д., 1988. – С. 56–61
2. **Барановский Б. А.** Высшая водная и прибрежная растительность Днепровско-Орельского заповедника / Б. А. Барановский // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Серія «Біологія». – 1999. – С. 191–195.
3. **Барановский Б. А.** Растительность руслового равнинного водохранилища / Б. А. Барановский. – Д., 2000–172 с.
4. **Барановський Б. О.** Вища водяна рослинність русла ріки Оріль / Б. А. Барановський // Вісник Полтавського педінституту. Сер. Екологія. Біологічні науки. – 2002. – С. 40–45.
5. **Бельгард А. Л.** Лесная растительность юго-востока Украинской ССР / А. Л. Бельгард. – К., 1950. – 264 с.
6. **Визначник рослин України.** – К., 1965. – 876 с.
7. **Гаевая Н. В.** Мохообразные Днепропетровской области. дис. на здобуття наукового ступеня канд. биол. наук. / Н. В. Гаевая. – Кривой Рог, 1971, – 237 с.
8. **Евдущенко А. В.** Зарастание мелководий Днепродзержинского и Запорожского водохранилищ / А. В. Евдущенко // Тез. док. I Всес. конф. по высшим водным и прибрежноводным растениям. – Борк, 1977 – С. 58–59.
9. **Катанская В. М.** Высшая водная растительность континентальных водоемов СССР / В. М. Катанская. – Л., 1981. – 185 с.
10. **Корещук К. Є.** Рослинність луків середнього Дніпра. / К. Є. Корещук // Збірн. праць Дніпропетр. ботан. саду. 1937. – № 2. – С. 35–64.
11. **Корещук К. Е.** Растительность Обуховско-Каменского массива. / К. Е. Корещук. // Збірн. праць Дніпропетр. ботан. саду. – 1939. – № 4. – С. 117–125.
12. **Манюк В. В.** Структура, типологія, динаміка та відновлення дібров Дніпровсько-Орільського природного заповідника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: 03.00.16. / В. В. Манюк. – Днепропетровск, 2005. – 20 с.
13. **Определитель высших растений Украины** / Под ред. Д. Н. Доброчаева. – К., 1987. – 540 с.
14. **Тарасов В. В.** Редкие и исчезающие растения Днепропетровщины, подлежащие охране / В. В. Тарасов // Исчезающие и редкие растения, животные и ландшафты Днепропетровщины. – Д., 1983. – С. 3–28.
15. **Тарасов В. В.** Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. / В. В. Тарасов // Біолого-екологічна характеристика видів. – Д., 2005. – 276 с.
16. **Флора европейской части СССР** / Под ред. А. А. Федорова. – Т. I.– Т. VIII. – Л., 1974–1989.

17. **Флора УССР.** – К. – Т. I–Т. XII. – 1935–1965.
18. **Червона книга Дніпропетровської області.** Рослинний світ / Автори-укладачі Б. О. Барановський, В. В. Тарасов // Під ред. А. П. Травлєєва. – Д. – 2010. – 500 с.
19. **Червона книга України.** Рослинний світ / За ред. Я. П. Дідуха – К., 2009. – 900 с.
20. **Mosyakin S. L.** Vascular plants of Ukraine. / S. L. Mosyakin, M. M. Fedorochuk // Nomenclatural checklist. – К., 1999. – 346 с.

Надійшла до редколегії 23.03.2012.

УДК 574.3+581.55

Н. В. Ворошилова

Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського

ЕКОЕЛЕМЕНТИ ЦЕНОПОПУЛЯЦІЙ РОСЛИННИХ СЕРІЙНИХ УГРУПОВАНЬ ЯК ОБ'ЄКТ ТЕОРІЇ

У ценопопуляціях рослинних серійних (як і будь яких) угруповань екоелементи є елементарними одиницями екологічної диференційованості (поліморфності).

Ключові слова: екоелементи, ценопопуляції, сукцесійність.

В ценопопуляціях растительных серийных (как и любых других) сообществ экоэлементы являются элементарными единицами экологической дифференцированности (полиморфности).

Ключевые слова: экоэлементы, ценопопуляции, сукцессионность.

In populations of plant production (as well as any other) communities ekoelementy are the elementary units of ecological differentiation (polymorphism).

Key words: ekoelementy, coenopopulations, succession.

Теорія структури, функціонування, динаміки та еволюції угруповань організмів, у тому числі рослинних, окреслена в своїх засновках з позицій різного наукового бачення [3; 5; 8; 12; 13; 14; 15; 23; 24].

При формуванні угруповань організмів на фоні повного зведення ґрунтів і рослинного покриву, тотального зниження різноманіття та чисельності зоонаселення в певних виділах ландшафтів або взагалі при будь-яких порушеннях живого покриву, підпорядкований зональним закономірностям. Відтворення живого покриву на оголених зональних ґрунтах, на техно- та урбоземах, і складованих у відвали різних типів промислових відходів, на субстратах гірських порід, винесених на земну поверхню при відкритій розробці надр визначається первинним розвитком рослинності від піонерних до угруповань більш-менш стабільного стану. Цей процес, як формуючий сингенез [20], є багато обумовленим, достатньо тривалим, дискретним. У ньому, за результатами докорінних переформувань (сукцесій) складу, будови та зв'язків угруповання послідовно змінюють одне одного, відповідно зональним гомеостатичним механізмам, утворюючи певний ряд або серію. Такі угруповання визначаються як серійні [2; 16].

Теоретичний аналіз природи рослинних серійних угруповань і практичні дослідження є необхідними для поглиблення теорії і сингенезу. В цьому напрямі плідними є сукцесійний і популяційний аналізи рослинних серійних угруповань і, зокрема, з'ясування сутності поліморфізму ценопопуляцій, який є проявом їх генетичної гетерогенності.